

DR. IRMA ŠIDIŠKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

SANTUOKA IR VESTUVINIAI SIMBOLIAI MERKINĖS
APYLINKĖSE XX a. antrojoje pusėje¹

Vestuvių aprašuose, tyrimuose yra nagrinėjamas kaimo žmonių (XVII–XX a. 8 d-metyje) vestuvinių apeigų procesas, pateikiama jo istorinė lyginamoji analizė. Toks vestuvių proceso tyrimas atskleidžia vestuvių papročius kaip tam tikrą verbalinių, teatrališkų ir simboliškų veiksmų visumą, kuriais jaunieji įvesdinami į naujus giminystės santykius, socialinį bendruomenės gyvenimą. Silpnėjant Lietuvos kaime, miesteliuose bendruomeniškumui, kintant ekonominėms, socialinėms sąlygoms, vestuvių papročių ciklas modifikuojamas, trumpinamas. Išlikusieji vestuviniai simboliai praranda regioninius savitumus. Todėl svarbu išnagrinėti, kaip kinta jaunųjų ir vestuvių pulko simboliai, jų vartojimas ir suvokimas atskirose Lietuvos vietovėse.

Skirtingai nuo ankstesnių vestuvių papročių tyrimų, šiame straipsnyje apsiribojama ženklo, atributo funkcijų, prasmų analize, siekiant parodyti kultūrinę šios apylinkės žmonių identitetą. Keliami klausimai, kokius simbolius ir kaip vartoja vestuvių apeigose, kaip jų reikšmę suvokia, aiškina pateikėjai, padės atskleisti, kaip žmonės naudojami savita kultūros prasmų sistema.

Straipsnis paremtas 1941–1955, 1961, 1962, 1971, 1975, 1980–1985, 1989–1991, 1995 ir 2000 m. santuokos registracijos aktais Merkinės bažnyčioje, 2000–2001 m. ekspedicijose apklaustų 52 asmenų atsakymais ir literatūra apie vestuvių papročius. Duomenys rodo, kad 1947–1952 m. bažnytinė santuoka registruota jau tik po civilinės santuokos, vadinasi, sovietinė valdžia to reikalavo, su tuo ir su iškilmingo civilinio ceremonialo įvedimu siejamas tolesnis bažnytinių santuokų skaičiaus mažėjimas, o su Atgimimo sąjūdžiu – bažnytinių santuokų pagausėjimas 1989–1992 m.

Apklaustos, ekspedicijų tyrimai parodė, kad piršlybos transformavosi į tėvų atsiklausimą ar pranešimą jiems apie sprendimą tuoktis. Pastebimas ryškus vestuvinių žiedų kaip vestuvinio simbolio reikšmės didėjimas, baltų vestuvinių suknelių ir nuotakos šydų įsivyravimas emocinio ryšio su šiais simboliais kaita. Varėnos civilinės metrikacijos apeigų metu įteikiamas jauniems aukurėlis, – tai naujas ceremonialas, kuris prigijo ir merkiniškių palankiai vertinamas. Simbolinis jauniosios aprišimas skarele, nuėmus nuotakos šydą, ir jaunajam kepurės dėjimas suvokiamas kaip simbolinis moters šeiminkės ir vyro šeiminko ženklas. Vainikėlio deginimo apeigos nykimas ir jo saugojimo svarbos supratimas rodo naujosios kartos nuotakų savitą požiūrį į tradicijas, kurias jos linkusios gerbti, saugoti.

Vestuvių papročiai Merkinės apylinkėse XIX a. pab.–XX a. pr. aprašytos V. Krėvės-Mickevičiaus², trumpą aprašą apie šių ir Marcinkonių,

¹ Tyrimą rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Perlojos apylinkių vestuves, vykusias XX a. 7 d-metyje, paskelbė I. Čepienė³. XX a. 7 d-metyje A. Vyšniauskaitė rinko apie dzūkų, taigi ir merkinikių, vestuves medžiagą, kuri yra Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus rankraštyne⁴. Šiuose lokaliniuose darbuose, kaip ir kitoje gausioje literatūroje apie lietuvių vestuvių papročius⁵, yra atskleidžiamas kaimo žmonių (XVII-XX a. 8 d-mečio) vestuvinių apeigų procesas, tyrimuose pateikiama šio papročio istorinė lyginamoji analizė. Toks vestuvių vyksmo tyrimas parodo vestuvių papročius kaip tam tikrą visumą verbalinių, teatrališkų ir simbolinių veiksmų, kuriais jaunieji įvesdinami į naujus giminystės santykius, socialinį bendruomenės gyvenimą. Silpnėjant Lietuvos kaime, miesteliuose bendruomeniškumui, kintant ekonominėms, socialinėms sąlygoms, vestuvių papročių ciklas modifikuojamas, trumpinamas. Išlikusieji vestuviniai simboliai praranda regioninius savitumus. Todėl svarbu išnagrinėti, kaip kinta jaunųjų ir vestuvių pulko simboliai, jų vartojimas ir suvokimas atskirose Lietuvos vietovėse.

Pagal Valstybinio mokslo ir studijų fondo programą „Merkinės gamtinis ir kultūrinis paveldas: vertė ir kontekstai“ dalyvaudama ekspedicijose Merkinės apylinkėse, rinkau medžiagą pagal savo sudarytą anketą „Vestuviniai simboliai“. Skirtingai nuo ankstesnių vestuvių papročių tyrimų, čia apsiribojama ženklo, atributo funkcijų, prasmų analize, siekiant parodyti kultūrinį šios apylinkės žmonių identitetą. Keliami klausimai, kokius simbolius ir kaip vartoja vestuvių apeigose, kaip jų reikšmę suvokia, aiškina pateikėjai, padės atskleisti, kaip žmonės naudojami savita kultūros prasmų sistema.

2000 ir 2001 metų ekspedicijose buvo apklausta 52 asmenys, iš kurių 19 anketų užpildė talkininkai⁶. Klausinėtos įvairių amžiaus grupių tekėjusios moterys. Surinkti duomenys iš XX a. antrojoje pusėje vykusių vestuvių Merkinės apylinkėse. Anketa „Vestuviniai simboliai“ sudaryta 2000 m. kaip bandomoji, o 2001 m. ji kiek patobulinta. Čia įtraukti klausimai apie vestuvinių simbolių vartojimą įvairiose vestuvių apeigose, simbolinių veiksmų atlikimas prieš ir po vestuvių, kurie rodo situacinių bei jų tėvų valią, sprendžiant dalykus, susijusius su papročiu.

Vestuvinių atributų svarbos suvokimas (tiek teigiamas, tiek neigiamas) ir jų sąsajos su tradicijomis ar naujovėmis išryškėja klausimų apie

² V. Krėvė-Mickevičius, *Dzūkų vestuvės, Mūsų tautosaka*, Kaunas, t. 2, 1930.

³ I. Čepienė, *Šiuolaikinės dzūkų vestuvės, Kraštotyra*, Vilnius, 1971, p. 255-264.

⁴ A. Vyšniauskaitė, *ES* 62, 546, 560, 566.

⁵ A. Vyšniauskaitė, *Vestuvių papročių šaltiniai ir tyrinėjimai, Lietuvių šeima ir papročiai*, Vilnius, 1995, p. 47-83.

⁶ Vestuviniai simboliai. Merkinė. 2000 m. surinko I. Šidiškienė ir T. Šidiškis, *ES*, b. 2164, 1-27, 53 p.; Vestuviniai simboliai. Merkinė. 2001 m. surinko I. Šidiškienė ir R. Černiauskienė, *ES*, b. 2189, 1-25, 48 p.

atributų parengimą ir jų vartojimą vestuvių apeigose, taip pat kituose anketos atsakymuose. Akcentuota vestuvinių žiedų naudojimas, jaunųjų ir pulko apranga, nuotakos galvos dangos pakeitimas ir vestuvinių atributų saugojimas/nesaugojimas.

XX a. antrojoje pusėje, pasikeitus socialinei politinei situacijai Lietuvoje, iki tol buvusi pagrindinė santuokos institucija – bažnytinė santuoka – nebeteko juridinės galios. Žmonės buvo priversti taikytis prie naujovių, „atėjusių iš viršaus“. Privaloma civilinė metrikacija pamažu įsigalėjo ir tapo vyraujanti. Per visą XX a. antrąją pusę tolydžio keitėsi bažnytinių santuokų skaičius. Ši tyrimą geriau atskleidžia bažnyčioje registruotų santuokų duomenys. Merkinės klebonijoje yra santuokų registravimo 7 knygos, kuriose santuokos registruotos nuo 1941 m. iki šių dienų. Viena iš jų tėra dublikatas, t. y. įrašai nepatvirtinti sutuoktinių ir liudytojų parašais. Šias knygas⁷ mielai leido mums pavartyti dekanas Kęstutis Kazlauskas. Jam esu labai dėkinga už suteiktą informaciją ir pagalbą.

Išsirašiau duomenis iš 1941–1955, 1961, 1962, 1971, 1975, 1980–1985, 1989–1991, 1995, 2000 metais vykusių santuokų. Tai santuokos datos, sutuoktinių gimimo metai ir vietovė, taip pat visų santuokų bendras skaičius per metus.

CIVILINIŲ IR BAŽNYTINIŲ SANTUOKŲ DINAMIKA XX A. ANTROJOJE PUSĖJE. Vestuvių papročių tyrėjai nustatė, kad, trumpėjant tradicinių vestuvių apeigų ciklui (pirmiausia miestiečių vestuvėse, vėliau ir kaime), pagrindinė apeiga tampa santuokos registravimas⁸. Visoje Lietuvoje sparčiai trumpėjo vestuvių apeigų ciklas, nors Dzūkijoje ir Rytų Lietuvoje šis procesas buvo lėtesnis⁹. Okupavę Lietuvą, sovietai įvedė civilinę metrikaciją. Atsiradus kitai santuokos registravimo galimybei, nors jos abi juridškai nelygiavertės, atsirado galimybė žmogui apsispręsti ir elgtis pagal savo pasaulėžiūrą. Karo ir pokario metais civilinė metrikacija nebuvo populiarī ir priimtina žmonėms tiek Merkinės apylinkėse, tiek kitur Lietuvoje.

⁷ Kaišiadorių vyskupija. Merkinės bažnyčia, *Priešvedybinių protokolų knyga*. 200 l. (Nr. 831).

Jungtvių metrikai. 1940–1960, 156 l. (dublikatai).

Jungtvių metrikai. 1955–1974, 201 l.

II kn. Merkinės bažnyčios Santuokos sakramento įrašai. 1980 01 01, Nr. 401, 104 l.

Jungtvių metrikai. 1975–1991, 99 l.

Jungtvių-santuokos knyga. 1991 07 18–1995 12.

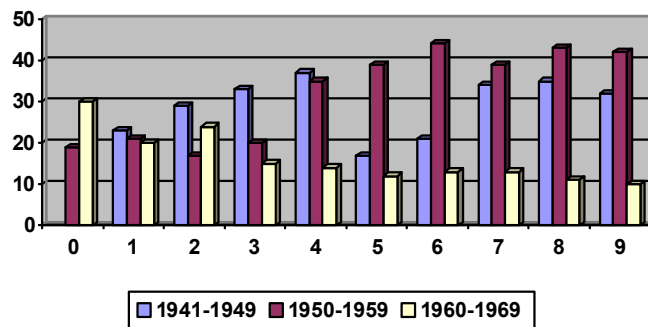
Santuokų knyga. 1996–

⁸ Г. В. Жирнова, *Брак и свадьба русских горожан в прошлом и настоящем*, Москва, 1980, p. 70.

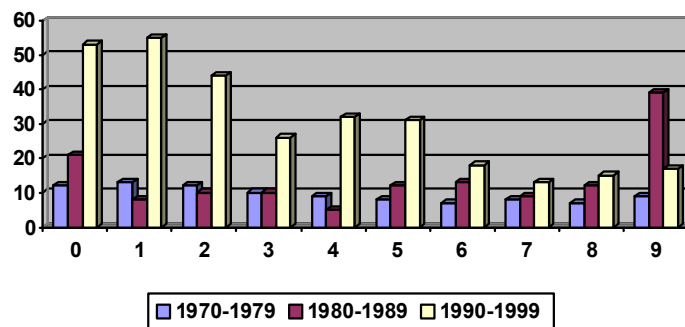
⁹ A. Vyšniauskaitė, Tradicijos ir novacijos šiuolaikinėse dzūkų vestuvėse, *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1981 ir 1982 metais*. Vilnius, 1983, p. 113–118.; I. Čepienė, Šiuolaikinės dzūkų vestuvės., p. 255–264.

Žmonės tuokėsi bažnyčioje. Ši santuoka pagal sovietų santuokos kodeksą nebuvo draudžiama, tačiau neturėjo juridinės galios. Iš pradžių civilinė metrikacija buvo atliekama apylinkių tarybose (Merkinėje, Ryliškiuose, Perlojoje ir kitur). Tai buvo tik formalus užrašymas, „rankų paspaudimas“. Pateikėjai sakė, jog būdavo, kad „net neini į apylinkę, pasakai: „Jei jums reikia, tai ir surašykite tuos popierius“, o paprastą dieną tik pasirašyti nueini¹⁰. 1947–1952 m. bažnyčios santuokų registracijos knygose atsiranda įrašas, kad jaunesni yra įregistravę civilinę metrikaciją. Tai rodo, kad tuo metu prasidėjo griežtos sovietų politikos vykdymo metai. Sovietų valdžia vertė kunigus suteikti bažnytinę santuoką tik tuomet, kai jaunesni buvo įregistravę civilinę santuoką. Bažnyčioje registruotų santuokų skaičius būtent po tokios „atakos“ sumažėjo. Žinoma, ilgainiui bene daugiausiai įtakos turėjo tai, kad sutuoktiniai galėjo naudotis įvairiomis sutuoktinių juridinėmis teisėmis, jei yra įregistruota civilinė santuoka.

1 diagrama. Santuokų, įregistruotų Merkinės bažnyčioje, skaičius XX a. 5–7 dešimtmečiais (x ašyje nurodyti dešimtmečių metai, o y ašyje – santuokų skaičius)

2 diagrama. Santuokų, įregistruotų Merkinės bažnyčioje, skaičius XX a. 8–10 dešimtmečiais

¹⁰ Inf., g. 1924, ES, b. 2189, l. 6.

Jų skaičius ir toliau mažėjo. Akivaizdus bažnytinių santuokų nuosmukis XX a. 7 dešimtmečio antroje pusėje–9 dešimtmetyje. XX a. 7 dešimtmečio pradžioje susirūpinta iškilmingo ceremonialo įvedimu, kad civilinė santuoka būtų patrauklesnė už bažnytinę. Šie nutarimai Sovietų Sąjungos vyriausybės priimti 7 dešimtmečio viduryje. 1964–1965 m. visur buvo sudaryta specialios tarybos ir komisijos, kurios turėjo parengti naujus civilinės santuokos ceremonialus. Apeigos turėjo patenkinti žmonių emocinį, estetinį poreikį, sukurti gerą psichologinį klimatą¹¹. Taip ir Lietuvoje atsirado komisijos, rengusios šių ceremonialų aprašymus. Buvo išleistos trys knygos¹², skirtos civilinėms apeigoms rengti. Šiomis rekomendacijomis rėmėsi civilinės metrikacijos biuro darbuotojai, vestuvių vedėjai.

Bažnyčioje registruojamų santuokų pakilimas matomas 1989–1992 m. (tuo metu Merkinėje dirbo kunigas R.Puzonas), o nuo 1996 m. vėl sparčiai mažėja. Pakilimas akivaizdžiai susijęs su Atgimimo sąjūdžiu, Nepriklausomos Lietuvos atkūrimu, masiniu žmonių domėjimusi senąja tradicine kultūra. Žinoma, tam galėjo turėti reikšmės ir kunigo asmenybės populiarumas tuo metu. Reikia paminėti ir tai, kad po 1990 m. kai kurie sutuoktiniai, vedę anksčiau (prieš 10 metų ar pan.) tuokėsi bažnyčioje dėl palankesnių sąlygų.

XX a. 5–6 dešimtmečiais vestuvės dažniausiai keltos po iškilmingų jungtvių apeigų bažnyčioje. Pateikėjai įregistruodavo civilinę santuoką, o po savaitės, kelių ar po mėnesio kito registravo santuoką bažnyčioje ir kėlė vestuves. Tuo metu, kaip minėta, civilinė metrikacija buvo labai formali ir ją atlikdavo sutuoktiniai paprastą darbo dieną. Po civilinės santuokos vestuves kėlė tie, kurie jos neregistravo bažnyčioje, arba asmenys, norėję bažnytinės santuokos, maždaug nuo XX a. 8 dešimtmečio ją registruodavo paslapčia, nesiskelbdami viešai, ir vėliau, po mėnesio, kelių ar po metų kitų nuo vestuvių dienos. Dauguma pateikėjų, kurios tuokėsi bažnyčioje neslapta, sakėsi, kad iškilmingesnė ir joms svarbesnė santuoka buvo bažnytinė, nes po jų buvo balius¹³, buvo iškilminga apeiga¹⁴. Ki-

¹¹ Г. В. Жирнова, *Брак и свадьба русских горожан в прошлом и настоящем*, Москва, 1980, p. 83.

¹² A. Vyšniauskaitė, *Lietuvių šeimos tradicijos*, Vilnius, 1967; I. Čepienė, R. Giedrienė, *Civilinės apeigos*, Vilnius, 1969; *Civilinės apeigos*, sudarė R. Giedrienė, Vilnius, 1979.

¹³ Inf., g. 1924, Krikštonių k., Lazdijų r. ES, b. 2164, l. 13; inf., g. 1948, Viečiūnų k. (toliau kaimai iš Varėnos r. ir Merkinės ap. Nenurodomi jų r. ir ap.), ES, b. 2189, l. 21.

¹⁴ Inf., g. 1974, Dušnionių k., Alytaus r., ES, b. 2189, l. 29; inf., g. 1946, Lazdijų r., ES, b. 2189, l. 33; inf., g. 1957, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 37; inf., g. 1955, Varėnos r., ES, b. 2189, l. 39; inf., g. 1965, Merkinė, ES, b. 2189, l. 43; inf., g. 1972, Varėna, ES, b. 2189, l. 45; inf., g. 1972, Aukštelkų k., Radviliškio r., ES, b. 2189, l. 47; inf., g. 1975, Dubaklonio k., ES, b. 2164, l. 19.

tiems, t. y. iš 36 atsakiusiųjų, 9-iems svarbesnė buvo civilinė santuoka¹⁵ (čia neįtraukti tie, kurie nesituokė bažnyčioje).

Per XX a. antrąją pusę sparčiai didėjo sutuoktinių, kilusių iš skirtingų vietovių, skaičius. Pagal bažnyčios santuokų registravimo knygas sudaryta lentelė, kur pažymėta, kaip kas penkeri metai keitėsi sutuoktinių, kilusių iš skirtingų vietovių, vaizdas.

1 lentelė. Santuokų tarp sutuoktinių, kilusių iš įvairių vietovių, dinamika XX a. antrojoje pusėje.

Sutuoktiniai, kilę:	Abu iš vieno kaimo		Abu iš Merkinės apylinkių		Vienas iš gretimo rajono (ar parapijos)		Vienas iš tolimesnių rajonų		Abu iš kitų rajonų		Iš viso	
	Vnt.	%	Vnt.	%	Vnt.	%	Vnt.	%	Vnt.	%	Vnt.	%
1945	7	41	9	53	-	-	1	6	-	-	17	100
1950	3	16	14	73	2	11	-	-	-	-	19	100
1955	7	18	28	72	3	8	-	-	1	2	39	100
1961	4	20	14	70	2	10	-	-	-	-	20	100
1971	-	-	7	54	2	15	4	31	-	-	13	100
1975	-	-	5	63	3	37	-	-	-	-	8	100
1980	2	9	8	38	5	24	5	24	1	5	21	100
1985	2	17	8	67	1	8	1	8	-	-	12	100
1990	4	8	14	26	12	23	8	15	15	28	53	100
1995	4	12	8	26	5	16	7	23	7	23	31	100
2000	5	46	2	18	2	18	1	9	1	9	11	100

Merkinės bažnyčioje iki 1961 m. neretas atvejis, kai abu sutuoktiniai buvo iš vieno kaimo arba vienas jų buvo iš Merkinės apylinkių ir tik pavieniai atvejai, kai Merkinės apylinkių gyventojas vedė (tuokėsi) iš gretimų rajonų sutuoktinį(-ę), t. y. vienas sutuoktinių buvo iš Merkinės apylinkių, o kitas iš kitų Varėnos rajono apylinkių, Alytaus, Lazdijų rajonų. Kaip matyti iš 1 lentelės, jau XX a. 8 dešimtmetyje retai pasitaikė sutuoktinių iš to paties kaimo, bet nemažai jų buvo iš Merkinės apylinkių. Vėliau vis daugėjo Merkinės apylinkių gyventojų santuokų su gretimo ar tolimesnių rajonų gyventojais. 1989–1995 m. padaugėjus bažnyčioje registruotų santuokų, matome jau visiškai kitą žemėlapi: padaugėjo Merkinės apylinkių gyventojų santuokų su gretimų ir tolimesnių rajonų gyventojais ir atsirado santuokų, kai abu sutuoktiniai buvo atvykę iš visai kitų rajonų.

¹⁵ Inf., g. 1939, Merkinėje, ES, b. 2164, l. 9; inf., g. 1968, Jiezno k., Prienų r., ES, b. 2164, l. 11; inf., g. 1932, Gudakiemio k., ES, b. 2164, l. 17; inf., g. 1971, Bingelių k., ES, b. 2164, l. 21; inf., g. 1972, Raitininkų k., ES, b. 2164, l. 25; inf., g. 1980, Gudakiemio k., ES, b. 2164, l. 35; inf., g. 1938, Krokšlio k., Varėnos r., ES, b. 2164, l. 49; inf., g. 1971, Masališkių k., ES, b. 2164, l. 53; inf., g. Krepšialgio k. Anykščių r., ES, b. 2189, l. 41.

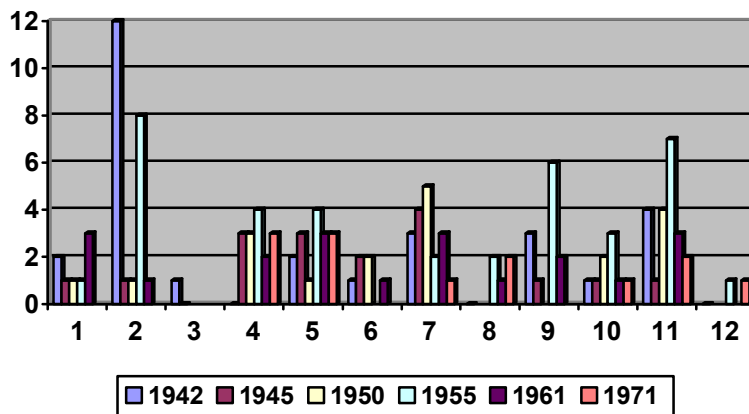
*7

203

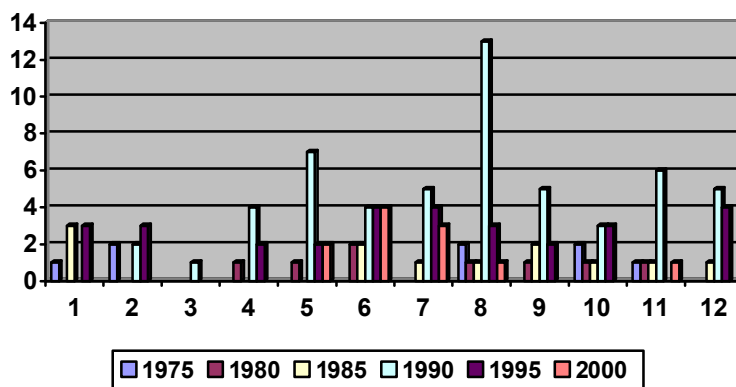
Mažėjant santuokų registravimo bažnyčioje skaičiui nuo 1996 m., pastebima, kad tuokėsi jaunieji, kilę abu iš to paties miestelio, kaimo, iš Merkinės apylinkių arba vienas jų buvo iš Varėnos ir gretimų rajonų.

Jei atkreipsime dėmesį į tai, kuriuo metų laiku dažniau sutuoktiniai tuokėsi Merkinės bažnyčioje, pamatysime, kad populiariausias žiemos mėnuo buvo vasaris (tarp advento ir gavėnios), o vasaros – liepa, rudens – rugsėjis, lapkritis (3 diagrama). Tuo tarpu nuo XX a. 8 dešimtmečio dažniau sutuoktiniai registravosi bažnyčioje balandžio, gegužės, birželio, liepos, rugpjūčio, rugsėjo, lapkričio ir gruodžio mėnesiais. Naujai „atsirado“ rugpjūčio mėnuo (4 diagrama).

3 diagrama. Santuokų, įregistruotų Merkinės bažnyčioje 1942–1971 m., pasiskirstymas pagal mėnesius

4 diagrama. Santuokų, įregistruotų Merkinės bažnyčioje 1975–2000 m., pasiskirstymas pagal mėnesius

Nepopuliariausias mėnuo liko kovas. Šis mėnuo dažniausiai būna gavėnios laikas, o advento – gruodis, kai ir buvo mažiausiai santuokų.

Tačiau pasitaikė išimčių. Advento metu įregistruota viena bažnytinė santuoka 1953, 1989 m.; keturios – 1990, trys – 1995 m. Gavėnios metu 1942 m. – 6 santuokos, po vieną – 1945, 1946, 1952, 1981 m.; po dvi – 1953, 1954, 1989, 1990 m.

Iš anketų galima matyti, kad santuokos bažnyčioje neregistravo 7 su-tuoktiniai iš 52 apklaustųjų. Tarp šių žmonių 3 santuokos buvo mišrios (viena su ruse, kitos su lenkais)¹⁶.

SIMBOLIAI VESTUVIŲ APEIGOSE. Merkinės apylinkėse tiriamu laikotarpiu yra įprasta atsiklausti tėvų, ar leis vesti jų dukterį. A. Vyšniauskaitė teigia, kad iki XX a. 8 dešimtmečio Dzūkijoje išliko piršimosi paprotys su tradicinėmis apeigomis¹⁷. Pagal mūsų atliktas apklausas tradiciniais apeiginiais veiksmais galima laikyti jauniko atvykimą pas jaunosios tėvus su vyresnio amžiaus palydovu – piršliu ir savo degtine. Iš 52 apklaustųjų 6 jaunikiai nesipiršo. Iki XX a. 7 dešimtmečio vidurio septyni jaunikiai atvyko atsiklausti su vyresniu žmogumi (dėde, krikšto tėvu ar pan.), o penki iki 8 dešimtmečio pradžios vyko su savo draugu. Tačiau dažniausiai vyko vienas (21 atvejis iš visų), o nuo 1979 m. abu kartu su jaunąja važiuoja pas tėvus (7 atvejai). Pasitaikė, kad pranešė tėvams apie savo apsi-sprendimą tik po to, kai buvo padavę pareiškimus metrikacijos skyriu-jė¹⁸. Tie, kurie vyko pirštis, atsiklausti, atsivežė lauktuvių degtinės (vyno ar šampano) butelį¹⁹, saldinių (dažniau mada juos buvo nešti 8 dešimt-mečio pabaigoje–10 dešimtmetyje). Kartais jaunikis dovanodavo gelių²⁰

¹⁶ Inf., g. 1949, Klaipėda, ES, b. 2164, l. 37; inf., g. 1954, Merkinėje, ES, b. 2164, l. 41; inf., g. 1957, Panaros k., ES, b. 2164, l. 45; inf., g. 1938, Krokšlio k., Varėnos r., ES, b. 2164, l. 49; inf., g. 1947, Archangelsko sr., Rusijos FR, ES, b. 2189 (19), l. 35; inf., g. 1955, Varėnos r., ES, b. 2189, l. 39; inf., g. 1966, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 27.

¹⁷ A. Vyšniauskaitė, Vestuvių papročių šaltiniai ir tyrinėjimai, *Lietuvių šeima ir pa-pročiai*, Vilnius, 1995, p. 383.

¹⁸ Inf. A. Jakimonienė, 1972, Merkinėje, ES, b. 2164, l. 5.

¹⁹ Inf. M. Javarauskienė, g. 1922, Norulių k., ES, b. 2164, l. 15; inf. M. Mikalonienė, g. 1927, Puvočių k., ES, b. 2164, l. 31; inf. V. Bartoševičienė, g. 1972, Raitininkų k., ES, b. 2164, l. 25; Z. Jakavonienė, g. 1931, Kapiniškių k., Marcinkonių ap., ES, b. 2164, l. 27; inf. O. Stadalnikienė, g. 1934, Purplių k., ES, b. 2164, l. 33; inf. R. Veršickaja, g. 1949, Klaipėda, ES, b. 2164, l. 37; inf. R. Raugalienė, g. 1938, Krokšlio k., Varėnos r., ES, b. 2164, l. 49; inf. O. Sasnauskienė, g. 1924, ES, b. 2189, l. 6; inf. E. Bloznelienė, g. 1925, Burokaraisčio k., ES, b. 2189, l. 8; inf. J. Lučinskienė, g. 1935, Žeimių k., ES, b. 2189, l. 15; inf. J. Barysienė, g. 1943, Žeimių k., ES, b. 2189, l. 17; inf. E. Orliukienė, 1941, Ulčičių k., Kibyšių ap., ES, b. 2189, l. 19; inf. V. Jakavonienė, g. 1957, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 37; inf. L. Lukšienė, g. 1972, Va-rėnoje, ES, b. 2189, l. 45.

²⁰ Inf. V. Jakavonienė, g. 1957, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 37; inf. L. Lukšienė, g. 1972, Va-rėnoje, ES, b. 2189, l. 45; inf. D. Stravinskienė, g. 1975, Dubaklonio k., ES, b. 2164, l. 19; inf. L. Nedzinskienė, g. 1971, Masališkių k., ES, b. 2164, l. 53.

motinai. Iš anketų matyti, kad piršlybas keičia tėvų atsiklausimo simboliškai veiksmai.

Kitas svarbus vestuvinis simbolis – jaunųjų žiedai. Kaip sakė vyresnieji pateikėjai, karo, pokario metais vestuvinių žiedų nebuvo kur (ir už ką) nupirkti, tuomet skolindavosi iš artimųjų²¹, kartais juos dovanojo tėvai²² ar jaunikis padarydavo žiedus iš „5 kapeikų“ ir su jais tuokdavosi – tam kartui skirti²³. Tokie atvejai iki XX a. 7 dešimtmečio buvo ne naujiena. Pastebėta, kad atsiranda žiedų perdavimas karta iš kartos. Žiedą perduoda senelė savo anūkei²⁴ arba gavusi iš savo motinos perduoda žiedą sūnui, dukteriai, o šie – savo dukteriai²⁵. Viena pateikėja sakė, kad vyro žiedas buvo paveldėtas iš tėvų²⁶. Tačiau dauguma iš apklaustųjų tokių žiedų neturėjo. Tiriamu laikotarpiu žiedų reikšmė didėjo. Žiedus pirkto vyras ir dovanojo nuotakai²⁷, jam padėjo išrinkti motina ar sesuo, o nuo XX a. 9 dešimtmečio žiedus pirkosi abu sutuoktiniai kartu (mokėjo už juos vyras).

Nuo XX a. pr. Lietuvoje nuotakos vis dažniau puošėsi baltomis arba šviesiomis vienspalvėmis, gėlėtomis suknelėmis ir ilgais nuotakos šydais. Tautiniai drabužiai buvo populiarūs vestuvėse XX a. 5–6 dešimtmečiais.

Pokariu, kaip ir tarpukariu, populiarios šviesios, baltos suknelės, kartais gėlėtos ir ilgas nuotakų šydas. XX a. 6–8 (pastarojo pradžioje) dešimtmečiais plito pusilgių suknelių ir trumpų nuotakos šydu mada. Šią madą 8 dešimtmečio pabaigoje keitė ilgų, ištaigingų suknelių ir ilgų nuotakos šydu ar skrybėlių mada. Ištaingos suknelės išgalėjo kartu su jų nuomos atsiradimu. XX a. 9–10 dešimtmečiais madinga prabangi sukne-

²¹ Inf. V. Baranauskienė, g. 1911, Kurmiškių k., ES, b. 2189, l. 5; inf. M. Javarauskiene, g. 1922, Norulių k., ES, b. 2164, l. 15; inf. Z. Jakavonienė, g. 1931, Kapiniškių k. Marcinkonių ap., ES, b. 2164, l. 27; inf. Jovaišienė, g. 1937, Margionių k., Marcinkonių ap., ES, b. 2164, l. 29.

²² Inf. O. Lubienė, g. 1934, Dvarčių k., Nedzingės ap., ES, b. 2189, l. 12.

²³ ES, b. 2164 l.2; inf. O. Giedrienė, g. 1941, Maksimonių k., ES, b. 2189, l. 13.

²⁴ Inf. J. Jakubauskienė, g. 1939, Merkinėje, ES, b. 2164, l. 9; inf. V. Baranauskienė, g. 1911, Kurmiškių k., ES, b. 2189, l. 5; inf. O. Sasnauskienė, g. 1924, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 6; inf. E. Bloznelienė, g. 1925, Burokaraisčio k., ES, b. 2189, l. 8.

²⁵ Inf. L. Karlionienė, g. 1918, Kūrinių k., Kaltanėnų ap., ES, b. 2189, l. 3.

²⁶ Inf. R. Raugalienė, g. 1938, Krokšlio k., Dubičių ap., ES, b. 2164, l. 49.

²⁷ Inf. M. Mikalonienė, g. 1927, Puvočių k., ES, b. 2164, l. 31; inf. O. Stadalnikienė, g. 1934, Purplių k., ES, b. 2164, l. 33; inf. A. Žogelienė, g. 1932, Gudakiemio k., ES, b. 2164, l. 17; inf. J. Jakubauskienė, g. 1939, Merkinėje, ES, b. 2164, l. 9; inf. O. Stravinskienė, g. 1934, Janionių k., ES, b. 2164, l. 39; inf. A. Žaližauskienė, g. 1951, Laičių k., Nedzingės ap., ES, b. 2164, l. 1; inf. R. Veršickaja, g. 1949, Klaipėda, ES, b. 2164, l. 37; inf. J. Geringienė, g. 1958, Merkinėje, ES, b. 2164 (26), l. 51; inf. A. Jakimonienė, 1972, Merkinėje, ES, b. 2164, l. 5; inf. R. Turauskienė, g. 1970, Dauguose, Alytaus r., ES, b. 2164, l. 7; inf. L. Nedzinskienė, g. 1971, Masališkių k., ES, b. 2164, l. 53; inf. J. Zamblauskienė, g. 1980, Gudakiemio k., ES, b. 2164, l. 35; inf. V. Jakavonienė, g. 1957, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 37; inf. V. Pačkaušienė, g. 1979, Varėnoje, ES, b. 2189, l. 31.

lė, trumpas nuotakos šydas ir galvos dangos minimalizmas, o šukuoseną puošia baltos gėlytės. Vienplaukių nuotakų (pirmą kartą tekančių) pasi-taikė įvairiais metais, iš visų apklaustųjų 5 nuotakos. Baltą vestuvinę suknelę pateikėjos siejo su papročiu (taip įprasta) bei supratimu, kad pir-mą kartą tekanti turi būti su balta suknele²⁸, kitos sakėsi, jei baltas drabu-žis, tai ir „baltas gyvenimas bus“²⁹, laikė jį tyrumo, rimtumo išraiška³⁰.

XX a. II pusėje suknele dažniausiai rūpindavosi pati nuotaka, pade-dama savo motinos ar draugės. XX a. paskutiniame dešimtmetyje tik ke-letui pateikėjų audinių suknelei pirkto arba sumokėjo už suknelės nuomą būsimasis vyras (ar jo motina). Skolinosi suknelę iš kitų nedaugelis nuo-takų. XX a. 5–7 dešimtmečiais pačios siuvosi (arba joms siuvo siuvėja, re-čiau artimieji) dažniausiai paprastas pusilges ar trumpas suknelės, kurias vėliau dėvėjo kitomis iškilmingesnėmis progomis. Iš neturėjimo galimy-bių pasipuošti viena pateikėja rengėsi suknele, su kuria vilkėdavo bažny-čioje nešdama vėliavas³¹. Pati nuotaka siuvosi suknelę dėl to, kad buvo pigiau, arba vėliau dėl to, kad norėjo tuo pasididžiuoti, savitai pasipuoš-ti. Individualumas dar labiau reikėsi tų nuotakų, kurios siekė turėti bū-tinai naują, siūtą pas siuvėją vestuvinę suknelę ir taip tapti „nepakartojama“. Viena pateikėja, tekėjusi XX a. 9 dešimtmetyje, sakė, kad norėjo pati nusimegzti sau baltą ilgą vestuvinę suknelę, tačiau nuo tokios minties ją atkalbėjusi būsimoji anyta (lenkė), maniusi, kad tai „negerai“. Mažiau į tokius dalykus dėmesio skyrė antrą kartą tekančios – viena pateikėja sa-vo vestuvėms pati nusimezgė baltą kostiumėlį³². Nuotakos šydas viena kita darėsi pati³³, dažnai skolinosi – pastebima, kad iki XX a. 9 dešimtme-čio³⁴, ar pirkosi³⁵, o nuomodavosi suknelę kartu su nuotakos šydu. Nuo-takos šydo skolinimą viena kitai galima sieti ne tik su ekonomine neišga-le jį įsigyti, bet ir su išlikusiais bendruomeniniais santykiais, kai vestuvi-nę karūnelę (galioną), kuri visame kaime buvo viena kita, – skolinosi vi-sos nuotakos.

²⁸ Inf. R. Stančikienė, g. Krepšiagalio k., Andrioniškio ap., Anykščių r., ES, b. 2189, l. 41.

²⁹ Inf. M. Jurgelevičienė, g. 1946, Lazdijų r., ES, b. 2189, l. 33.

³⁰ Inf. R. Černiauskienė, g. 1972, Aukštelkų k., Radviliškio r., ES, b. 2189, l. 47.

³¹ Inf. O. Barysienė, g. 1924, Krikštonių k., Noragėlių ap., Lazdijų r., ES, b. 2164, l. 13.

³² Inf. R. Raugalienė, g. 1938, Krokšlio k., Dubičių ap., ES, b. 2164, l. 49.

³³ Inf. O. Matulevičienė, g. 1930, Janionių k., ES, b. 2189, l. 10.

³⁴ Inf. O. Barysienė, g. 1924, Krikštonių k., Noragėlių ap., Lazdijų r. ES b. 2164, l. 13; inf. O. Stadalnikienė, g. 1934, Purplių k., ES, b. 2164, l. 33; inf. D. Stravinskienė, g. 1975, Dubaklonio k., ES, b. 2164, l. 19; inf. O. Stravinskienė, g. 1934, Janionių k., ES, b. 2164, l. 39; inf. A. Žaližauskienė, g. 1951, Laičių k., Nedzingės ap., ES, b. 2164, l. 1; inf. Kaupinienė, g. 1957, Panaros k., Kibyšių ap., ES, b. 2164, l. 45.

³⁵ Inf. A. Jakimonienė, 1972, Merkinėje, ES, b. 2164, l. 5; inf. R. Turauskienė, g. 1970, Dauguose, Alytaus r., ES, b. 2164, l. 7; inf. V. Bartoševičienė, g. 1972, Raitininkų k., ES, b. 2164, l. 25; inf. Kaupinienė, g. 1957, Panaros k., Kibyšių ap., ES, b. 2164, l. 45.

Savo suknelę vienos pardavė, kitos laikė atminimui. Dauguma pateikėjų savo sukneles nuomojosi, todėl po vestuvių jas gražino atgal, o jei nuotakos šydą turėjo pasidariusi ar pirkusi, jį laikė³⁶ arba pardavė, rečiau skolino³⁷, dovanojo³⁸ kitoms. Tos, kurios nuomojosi suknelę, laikėsi nuomonės, kad „iš suknelės košės nevirsi“³⁹, „pigiau, o kur ją paskui dėti?“⁴⁰ Kitos skolino arba pardavė. Keletas pateikėjų laiko savo vestuvines sukneles arba tik nuotakos šydą. Vienos iš jų sakė: „Nėr kur dėt jos“⁴¹ arba persiuvo į drabužį vaikams⁴². Kitos, pasitaikė, kad jos tekėjusios XX a. paskutiniame dešimtmetyje, laiko suknelę arba nuotakos šydą savo vaikų pirmajai komunijai⁴³, dovanojo krikšto dukrai⁴⁴. Viena iš jų sakė, kad laikau anūkams prisiminimui, tegu žino, kokie buvo papročiai⁴⁵.

Prie nuotakos šydo prisegamas mažas rūtų, kartais mirtų⁴⁶ ar bukmedžio šakelių⁴⁷ vainikėlis, kuris per apeigas bažnyčioje ir metrikacijos biure vyriausios pamergės persegamas iš kairės pusės į dešinę. Jaunikiui persegama balta dirbtinė gėlytė ar kaspinėlis su rūtų šakele taip pat iš švarko kairiojo atlapo į dešini. Namuose vakare, kartais kitą dieną buvo nuimamas nuotakai šydas ir dedamas vyriausiai pamergei (21 atvejis iš visų apklaustųjų), 18 iš jų buvo rišama skarelė, kartais tuo metu ir jauniui dedama kepurė ant galvos (7 atvejai). Rūtų vainikėlių dar iki XX a. 6 dešimtmečio vidurio tekėjusios pateikėjos laikė pasidėjusios dėžutėje, skrynioje ar kitur. Pagal apklausos duomenis, nuo 1955 m. dauguma vainikėlių degino ir tik 8 (iš 34 atsakiusių) į šį klausimą) tebelaiiko.

Atsižvelgiant į tai, kaip įsitaisomi ir po apeigos naudojami nuotakos atributai – simboliai (suknelė ir nuotakos šydas, rūtų vainikėlis), galima teigti, kad jie turi arba utilitarinę, arba išliekamąją sakralinę prasmę. Nuomojama, skolinama ar vėliau kitomis progomis dėvima suknelė įgyja utilitarinę prasmę, o kai ji (dažniau nuotakos šydas ir rūtų vainikėlis) laikoma atminimui ar savo vaikų iniciacijų apeigoms, šie simboliai įgyja sakrališkumo prasmę.

³⁶ Inf. Turauskienė, g. 1933, Perlojoje, Nedzingės ap., ES, b. 2164, l. 43.

³⁷ Inf. M. Jurgelevičienė, g. 1946, Lazdijų r., ES, b. 2189, l. 34.

³⁸ Inf. L. Saviščevienė, g. 1967, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 26.

³⁹ Inf. V. Pačauskienė, g. 1979, Varėnoje, ES, b. 2189, l. 32.

⁴⁰ Inf. B. Čaplikienė, g. 1974, Dušnionių k., Nemunaičio ap., Alytaus r., ES, b. 2189, l. 30.

⁴¹ Inf. A. Barysienė, g. 1948, Viečiūnų k., Ratnyčios ap., ES, 2189, l. 22.

⁴² Inf. L. Karlonienė, g. 1918, Kūrinių k., Kaltanėnų ap., ES, b. 2189, l. 4; inf. J. Lučinskienė, g. 1935, Žeimių k., ES, b. 2189, l. 16.

⁴³ Inf. R. Turauskienė, g. 1970, Dauguose, Alytaus r., ES, b. 2164, l. 8; inf. V. Bartoševičienė, g. 1972, Raitininkų k., ES, b. 2164, l. 26.

⁴⁴ Inf. L. Lukšienė, g. 1972, Varėnoje, ES, b. 2189, l. 46.

⁴⁵ Inf. D. Batulevičienė, g. 1971, Bingelių k., ES, b. 2164, l. 22.

⁴⁶ Inf. O. Sasnauskienė, g. 1924, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 7.

⁴⁷ Inf. L. Saviščevienė, g. 1967, Merkinėje, ES, b. 2189, l. 26.

Merkinės apylinkėse, kaip ir kitur Lietuvoje, XX a. 6 dešimtmetyje pulko merginos savo sukneles tarpusavyje derino. Jos buvo visų vienspalvės, dažniausiai baltos⁴⁸. Viena iš kitos skolinosi, tiesiog buvo tokia mada, kad būtinai visos ėjo baltomis suknelėmis, – aiškino pateikėja⁴⁹. Kita pateikėja aiškino, kad apie 1945 m. vyriausia pamergė turėjo būti su balta suknele, nes jai per apeigas namuose buvo dedamas nuotakos šydas⁵⁰. Pamergės derino suknelių spalvą ar rengėsi visos juodais sijonais ir baltomis palaidinukėmis.

Nuo XX a. 8 dešimtmečio antrosios pusės Merkinės apylinkėse pulko merginos savo suknelių tarpusavyje nebederino, o jei kartais derino, tai tik jų ilgį⁵¹.

Išliko gražus paprotys pabroliams dovanoti gėlių puokšteles savo pamergėms⁵², kurios jiems prie švarko prisega dirbtinių gėlyčių, o sau tokias pačias sega į plaukus⁵³. Dirbtinomis gėlytėmis merginos pasirūpindavo pačios arba vyriausia pamergė, rečiau nuotaka. Pasitaikė ir tokių atvejų, kai vienas jaunikis (paskutiniame XX a. dešimtmetyje) nupirko gėlių puokštes ne tik jaunajai, bet ir pulko merginoms⁵⁴. Tai buvo gražus jaunojo gestas merginoms ir nuotakai. Pavyzdžiui, Anglijoje dar XIX a. buvo paprotys jaunikiui pirkti gėlių puokštes ne tik nuotakai, abiem motinoms, bet ir visoms pulko pamergėms⁵⁵.

Kiti vestuvinio pulko atributai tokie, kaip ir visoje Lietuvoje. Svočia, piršlienė savo suknelę puošė dirbtine gėle (raudona), o svotas, piršlys

⁴⁸ Inf. J. Jakubauskienė, g. 1939, Merkinėje, *ES*, b. 2164, l. 10; inf. O. Barysienė, g. 1924, Krikštonių k., Noragėlių ap., Lazdijų r., *ES*, b. 2164, l. 14; inf. A. Žogelienė, g. 1932, Gudakiemio k., *ES*, b. 2164, l. 18; inf. D. Stravinskienė, g. 1975, Dubaklonio k., *ES*, b. 2164, l. 20; inf. O. Giedrienė, g. 1941, Maksimonių k., *ES*, b. 2189, l. 14; inf. J. Lučinskienė, g. 1935, Žeimių k., *ES*, b. 2189, l. 16; inf. J. Barysienė, g. 1943, Žeimių k., *ES*, b. 2189, l. 18; inf. A. Barysienė, g. 1948, Viečiūnų k., Ratnyčios ap., *ES*, 2189, l. 22.

⁴⁹ Inf. J. Jakubauskienė, g. 1939, Merkinėje, *ES*, b. 2164, l. 10.

⁵⁰ Inf. M. Javarauskienė, g. 1922, Norulių k., *ES*, b. 2164, l. 16.

⁵¹ Inf. A. Gudukienė, g. 1954, Merkinėje, *ES*, b. 2164, l. 42; inf. Kaupinienė, g. 1957, Parnaros k., Kibyšių ap., *ES*, b. 2164, l. 46; inf. L. Lukšienė, g. 1972, Varėnoje, *ES*, b. 2189, l. 46.

⁵² Inf. R. Turauskienė, g. 1970, Daguose, Alytaus r., *ES*, b. 2164, l. 8; inf. D. Stravinskienė, g. 1975, Dubaklonio k., *ES*, b. 2164, l. 20; inf. L. Saviščvienė, g. 1967, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 26; inf. B. Čaplikienė, g. 1974, Dušniūnų k., Nemunaičio ap., Alytaus r., *ES*, b. 2189, l. 30; inf. N. Kašėtienė, g. 1955, Varėnos r., *ES*, b. 2189, l. 40; inf. L. Lukšienė, g. 1972, Varėnoje, *ES*, b. 2189, l. 46.

⁵³ Inf. A. Žaližauskienė, g. 1951, Laičių k., Nedzingės ap., *ES*, b. 2164, l. 2; inf. E. Bloznelienė, g. 1925, Burokaraisčio k., *ES*, b. 2189, l. 9; inf. M. Jurgelevičienė, g. 1946, Lazdijų r., *ES*, b. 2189, l. 34; inf. L. Česnuliene, g. 1965, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 44; inf. Krupovienė, g. 1966, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 28.

⁵⁴ Inf. L. Saviščvienė, g. 1967, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 26.

⁵⁵ E. A. Шевруд, Англичане, Брак у народов Северной и Северо-Западной Европы, Москва, 1990, p. 115.

taip pat segėjo baltą ar raudoną gėlę⁵⁶ ar per petį buvo perjuostas juosta su užrašu „Piršliui melagiui“⁵⁷. Kaip rodo anketų duomenys, piršlio juosta, pakeitusi tradicinėse vestuvėse buvusį rankšluostį, labiau praktikuota Merkinėje paskutiniame XX a. dešimtmetyje vykusiose vestuvėse.

Merkinieškių vestuvėse išlieka dovanojimo apeigos. Jaunieji tėvams dovanoja medžiagą suknelei, marškinius, vėliau juos keičia staltiesės, lovatiesės. Pateikėjos dovanas laikė būtina apeiga, kuria parodomas dėkingumas jaunojo tėvams. Tarpusavy sutuoktiniai retai kuris keitėsi dovanomis, nors tarp jaunesnės kartos sutuoktinių šių atvejų dažniau pasitaiko.

Iš jungtųjų civilinės metrikacijos biure Varėnoje merkinieškiečiai paskutiniais XX a. dešimtmečiais atsiveža apvalų keramikinį aukurėlį – vadinamąją namų židinio ugnį. Šis aukurėlis būdavo ir medinė žvakidė su žvake. Tai minėjo pateikėjos, tekėjusios 1979, 1991, 1992, 1995–1999 m.⁵⁸ Toks simbolis sukurtas pagal I.Čepienės paskelbtas civilinės metrikacijos ceremonijų rekomendacijas, – buvo rekomenduojamas deglas⁵⁹. Ši apeiga naujai sukurta pagal senovės lietuvių atliekamas ugnies apeigas vestuvėse⁶⁰.

IŠVADA. Santuokos registravimas bažnyčioje gali būti siejamas ne tik su tikinčiojo priederme, bet ir kaip kompensavimas to, kad vestuvių apeigų sakrališkumas virto linksmybėmis ir sumažėjo vestuvių trukmė. Vieni simboliniai veiksmai vestuvėse gali būti laikomi tradiciniais, nors ir pakitusių formų. Tai būtų tėvų atsiklausimo dėl santuokos paprotys, jaunikio dovanos nuotakai (žiedas, gėlės), jaunosios nuotakos šydo nuėmimas ir dėjimas vyriausiai pamergei, tėvų apdovanojimas, taip pat skarelės rišimo nuotakai ir kepurės dėjimo vyrui apeiga. Kiti simboliniai

⁵⁶ Inf. J. Jakubauskienė, g. 1939, Merkinėje, *ES*, b. 2164, l. 9; inf. O. Barysienė, g. 1924, Krikštonių k., Noragėlių ap., Lazdijų r. *ES* b. 2164, l. 13; inf. M. Javarauskienė, g. 1922, Norulių k., *ES*, b. 2164, l. 15; inf. D. Stravinskienė, g. 1975, Dubaklonio k., *ES*, b. 2164, l. 19.

⁵⁷ Inf. V. Krutulienė, g. 1974, Valkininkuose, *ES*, b. 2164, l. 3; inf. D. Batulevičienė, g. 1971, Bingelių k., *ES*, b. 2164, l. 21; inf. V. Bartoševičienė, g. 1972, Raitininkų k., *ES*, b. 2164, l. 25; inf. A. Barysienė, g. 1948, Viečiūnų k., Ratnyčios ap., *ES*, 2189, l. 21; inf. L. Savišče- vienė, g. 1967, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 25; inf. B. Čaplikienė, g. 1974, Dušnionių k., Nemunaičio ap., Alytaus r., *ES*, b. 2189, l. 29; inf. V. Pačkauskienė, g. 1979, Varėnoje, *ES*, b. 2189, l. 31; inf. M. Jurgelevičienė, g. 1946, Lazdijų r., *ES*, b. 2189, l. 33; inf. V. Jakavonienė, g. 1957, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 37; inf. N. Kašėtienė, g. 1955, Varėnos r., *ES*, b. 2189 (21), l. 39; inf. L. Česnuliene, g. 1965, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 43.

⁵⁸ Inf. L. Savišče vienė, g. 1967, Merkinėje, *ES*, b. 2189, l. 25; inf. Krupovienė, g. 1966, Merkinėje, *ES*, b. 2189 (15), l. 27. Inf. B. Čaplikienė, g. 1974, Dušnionių k., Nemunaičio ap., Alytaus r., *ES*, b. 2189, l. 29; inf. V. Pačkauskienė, g. 1979, Varėnoje, *ES*, b. 2189 (17), l. 31; inf. V. Jakavonienė, g. 1957, Merkinėje, *ES*, b. 2189 (20), l. 37; inf. N. Kašėtienė, g. 1955, Varėnos r., *ES*, b. 2189 (21), l. 39;.

⁵⁹ I.Čepienė, Santuoka, *Civilinės apeigos*. Vilnius: Mintis, 1979, p. 25–26.

⁶⁰ P.Dundulienė, *Vestuvės, Senieji lietuvių šeimos papročiai*, Vilnius, 2000, p. 168–169.

veiksmai yra naujai integruoti – jų tradicija buvo nutrūkusi, užmiršta. Šiai kategorijai galima priskirti aukurėlio atsivežimą iš santuokų rūmų į savo namus, nuotakos vainikėlio deginimą.

LITERATŪRA

- Civilinės apeigos*, sudarė R. Giedrienė, Vilnius, 1979.
 Čepienė I., Giedrienė R., *Civilinės apeigos*, Vilnius, 1969.
 Čepienė I., Šiuolaikinės dzūkų vestuvės, *Kraštotyra*, Vilnius, 1971, p. 255–264.
 Krėvė-Mickevičius V., Dzūkų vestuvės, *Mūsų tautosaka*, t. 2, Kaunas, 1930.
 Vyšniauskaitė A., *Lietuvių šeimos tradicijos*, Vilnius, 1967.
 Vyšniauskaitė A., Tradicijos ir novacijos šiuolaikinėse dzūkų vestuvėse, *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1981 ir 1982 metais*, Vilnius, 1983, p. 113–118.
 Vyšniauskaitė A., Vestuvių papročių šaltiniai ir tyrinėjimai, *Lietuvių šeima ir papročiai*, Vilnius, 1995, p. 47–83.
 Vyšniauskaitė A., Vedybos, *Lietuvių šeima ir papročiai*, Vilnius, 1995, p.271–395.
 Жирнова Г. В., *Брак и свадьба русских горожан в прошлом и настоящем*, Москва, 1980.
 Шевруд Е. А., *Англичане, Брак у народов Северной и Северо-Западной Европы*, Москва, 1990.

Įteikta 2002 m. gegužės mėn.

MARRIAGE AND WEDDING SYMBOLS IN THE ENVIRONS OF MERKINĖ IN THE SECOND HALF OF THE 20th C.

Summary

In the descriptions of and research on weddings, the process of the marriage ceremony celebrated by village people (in the 17th c.-1970s) is revealed and a historical-comparative analysis is presented. This research on the wedding process reveals that wedding customs were a definite unity of verbal, theatrical, and symbolic acts by which the young couple was introduced into new kinship relations and social community life. As the sense of community in the villages and towns of Lithuania declined and the economic and social conditions changed, the cycle of wedding customs was modified and shortened. The surviving wedding symbols lost their regional characteristics. Therefore, it is important to analyze how the symbols of the young couple and the wedding party are changing, how they are used and understood in different areas of Lithuania.

Unlike earlier investigations into wedding customs, this article limits itself to the analysis of the functions and meanings of sign and attribute, seeking to reveal the cultural identity of the residents of this area. It also proposes to give answers to the following questions: what symbols are used in wedding ceremonies? how are they used? How is their meaning understood and interpreted by respondents? This will help to find out how people use their own system of cultural meanings.

The article is based on the marriage register records in 1941-2000 of the Merkinė church, on the answers of 52 respondents interviewed during expeditions in 2000- 2001, and other literature on wedding customs. The data show that in 1947-1952 the marriage registration in the church occurred after the civil ceremony. This indicates that the Soviet authorities required it. This circumstance and the introduction of an elaborate civil ceremony may explain the further decline in the number of marriages celebrated in the church as well as the rise in the number of marriages registered in church with the coming of the movement of national rebirth.

Field research showed that matchmaking was transformed into a request for permission from the parents or simply informing them about the decision to marry. The distinct growth in the value of wedding rings, the dominance of white wedding gowns and bridal veils, and the change of the emotional relationship with these symbols is observed. The introduction of the custom during the marriage ceremony at the Varėna Civil Registry to give a small altar to the bride and groom was accepted and regarded in a favorable manner by the residents of Merkinė. The symbolic placing of a shawl on the bride's head after the removal of her veil as well as putting a cap on the groom's head are understood as a symbolic sign of the mistress and master of the family. The decline of the ceremony of burning the bridal wreath and the understanding of the significance of its retention indicate the specific attitude of the younger generation couples to the traditions which they are inclined to respect and cherish.